

Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile Tutumları Üzerine Bir Araştırma (Diyarbakır Örneği)¹

Arş. Gör. Dr. Bayram KAHRAMAN
Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Anabilim Dalı

Özet

Aile kurumuna ilişkin tutumların ölçülmesini amaçlayan bu çalışmamız 2009 yılında Diyarbakır ilinde yaşayan 18 yaş ve üstü kişilerle gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına dayanmaktadır. Geleneksel ve modern değerlerin bir arada yaşandığı geçiş toplumu özelliklerini barındıran Diyarbakır'da aile kurumuna ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi için tabakalı örneklem yöntemi ile 600 kişi yapılan araştırmada evlilik yaşı, evlilik türü, eş ve akrabalık, ailelerin yaşadığı en önemli problem, kız ve erkek çocukların eğitim düzeyi araştırılmıştır. Araştırmada katılımcıların yaklaşık üçte birinin görücü usulüyle evlendiği, berdel ve levirat /sorarat gibi geleneksel evlilik türlerine rastlanıldığı, akraba evliliği ve küçük yaşta evliliklerin (18 yaş ve altında evlenenlerin önemli bir orana sahip olduğu), gelir seviyesi yükseldikçe kız çocuklarının eğitim görmesi gerektiğini belirtenlerin yüksek bir oranda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca cinsiyet değişkenine göre kadın erkek ilişkileri ve aileye ilişkin tutumları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Aile tutumları, Evlilik türleri, Berdel, Levirat /Sorarat.

A Study on Family Attitudes as a Social Institution (Example of Diyarbakır)

Abstract

This study, which aims to measure attitudes towards the family institution, is based on the results of the research conducted in 2009 with people aged 18 and over living in Diyarbakır. In order to determine the views of the family institution in Diyarbakır, which houses the characteristics of the transition society where traditional and modern values are experienced together, 600 people were used with stratified sampling method to determine the age of marriage, type of marriage, spouse and kinship, the most important problems of families, education of girls and boys. level was investigated. In the study, approximately one-third of the participants were married by arranged method, traditional marriage types such as berdel and levirat / sorarat were found, consanguineous marriage and under age marriages (which had a significant proportion of those who got married at or below 18 years of age) had a high level of education. rate. In addition, a significant difference was found between male and female relationships and attitudes towards family according to gender variable.

Keywords: Diyarbakır, Family Attitudes, Types of Marriage, Berdel, Levirat / Sorarat.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapan Diyarbakır, sosyo-kültürel açıdan zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Diyarbakır, farklı etnik ve dini kökene sahip toplumsal yapısı, geleneksel ve modern yaşam biçimlerinin zenginliği kadar, yoksulluk, göç, terör, aşiret yapıları vb. birçok konuda siyasi, ekonomik ve kültürel açılardan dikkat çekmeye devam eden önemli kentlerden birisidir. İçinde yaşadığımız günümüz Türkiye'sinde de bu kentin eski dönemlere nazaran sosyo-politik, kültürel ve ekonomik açılardan daha çok problemlerle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Farklı kimliklerin uzun yıllar bir arada yaşama tecrübesine ev sahipliği yapan bu kentin, özellikle son 30 yıl içerisinde niçin bu kadar sosyal problemlerle gündeme geldiği, toplumsal yapı bakımından bu süreçte aile ve nüfus yapısı, siyasi ve dini düşünce bakımından nasıl bir değişime uğradığı, temel

¹ Bu çalışma Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2014 yılında tamamlanan "Diyarbakır'ın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Diyarbakır Halkının Toplumsal Kurumlara Bakışı" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

kurumsal yapılara yönelik halkın algı ve tutumlarının nasıl olduğu ile ilgili çalışma yapılmasının gerekli olduğuna kanaat getirilmiştir.

Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile

Hem geleneksel hem modern toplumlarda kurumsal anlamda var olan aile Toplum hayatının devamını sağlayan en temel ve en önemli sosyal kurumlardan birisi olarak kabul edilir. Evlilik veya kan bağı ile oluşan aile toplumu meydana getiren en küçük birim olarak kabul edilir.

Bir toplumla ilgili yapılacak sosyolojik araştırmaların başında aile kurumu gelir. Toplumdaki ailelerin evlilik biçimleri, aile tipleri, çocuk sayıları, toplumsal gelenek ve görenekler, aile sorunları, dini ve ahlaki değerler gibi hususlar, bu tür araştırmalarda en çok ele alınan araştırma alanlarını teşkil eder. Biz bu çalışmamızda sosyolojik olarak aile kurumunun toplumsal yapıdaki önemi ve araştırma konumuz olan Diyarbakır'ın toplumsal yapısında ailenin durumunu ele almaya çalışacağız.

Aile kurumunun her yönden sağlıklı olması, aynı şekilde toplumun da sağlıklı olması ile yakından ilişkilidir. Aile kurumunun devamı, her şeyden önce kadın ile erkeğin toplum tarafından uygun görülen usule göre evlenmesi, ortak hayat yaşamaları ve insan neslinin devamına bağlıdır. Belli şartları yerine getirmiş kadın ve erkek, belli bir merasimle birlikte yaşamaya başlarlar. Evlilikten doğan çocuklar, o evlilik birliğini kuran kişilerin sorumluluğundadır. Evlilik için gereken şartların neler olduğunu, kadın ve erkeğin karşılıklı hak ve vazifelerini, evlilik merasiminin şeklini her toplum bizatihi kendi kültürü belirler (Güngör, 2000: 206).

Bir toplumdaki değişim ve dönüşümleri en iyi yansıtan kurumların başında aile gelir. Ailenin ihtiyaçları ile toplumun ihtiyaçları arasında nitelik olarak bir farklılık söz konusu değildir. Bir ailenin devamı için hangi temel ihtiyaçlar gerekli ise, toplumun devamı için de aynı ihtiyaçlar gereklidir. İnsanın biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel anlamda ihtiyaç duyduğu her şey, toplumun varlığı için de geçerlidir. Bu yönü ile ailenin sahip olduğu özellikler, toplum hakkında genel geçer ifadelerde bulunmaya, birtakım sonuçlar çıkarmaya da öncülük etmeye imkan tanır. Aslında aile yapılarının tanınması, bireysel ilişkilerinin bilinmesi ve araştırılması, bir toplumun yakından tanınmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Aile kurumu, bir taraftan insanların bir arada yaşamalarına imkan sağlarken, diğer taraftan ekonomik ihtiyaçlar; sevgi, dayanışma, korunma, güvenme ihtiyacı; çocukların yetiştirilmesi; yakın ilişkilerin kurulması vb. temel beşeri ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlar. Bireyin biyolojik, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik anlamda sağlıklı şekilde var olması ve varlığını sürdürebilmesi, büyük ölçüde aile müessesesi aracılığıyla sağlanmaktadır (Güngör, 1995: 206-8).

Aile, toplum içindeki bireylerin yaşam tarzlarını düzenleyen birtakım roller ve statüler üreten dinamik bir mekanizmadır. Yaşanan hızlı değişim sürecinin etkileri nedeniyle, aile yapılarının sarsıldığı durumlarda temel işlevlerini gerektiği ölçüde yapamaz hale geldiği durumlarda çeşitli toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011: 31). Aile kurumunda ortaya çıkan bu sorunlar, yalnızca aileyi ilgilendirmekle kalmayıp bütün toplumsal yapıyı etkilemektedir.

Her toplumun norm ve değerleri, kendi geleneksel yapılarına göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık aynı toplum içindeki farklı aile yapılarında da kendini gösterir. Bu sebeple toplumun genel değerleriyle çatışmadığı sürece aynı din, millet ve çevredeki aileler arasında bir takım farklı anlayışların olması son derece doğaldır (Şatiroğlu, 2010: 75). Aynı şekilde her kültürün aile tipleri ve aileden beklenenler farklı olmakla birlikte, genel anlamda ailenin değişmeyen bir takım temel fonksiyonları vardır. Bunlardan ilki topluma yeni üyeler kazandırmaktır. Yani bir insanın doğuşu ancak aile içinde olursa meşru sayılır. Aile kendi çocuklarını kendi hayatını kurtaracak çağa getirinceye kadar yetiştirmek zorundadır. Çocuk, ailesi sayesinde toplumda bir mevki kazanır ve toplumun temel kıymetlerini de o vasıta ile öğrenir ve benimser (Güngör, 2000: 208).

20. yüzyılda özellikle aile yapısındaki çözülme ve değişmelerin iyice belirginleştiği söylenebilir. Sanayileşmenin etkisiyle şehirleşme ve yeni çalışma hayatının etkileri, ailelerde yapısal değişime

sebepler olduğu gözlenmektedir. Kentleşme, ekonomik zorunluluklar, her yönden yeni bir insan tipinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sanayi toplumlarında geleneksel aile yapısının yerini çekirdek aile almıştır ve artık geniş aile tipine yer yoktur. Ekonomik zorunluluklardan dolayı kadınların iş hayatına atılmaları, ailelerin çözülmesini daha da hızlandırmıştır. Günümüzde aile, dış etkilere karşı bir sığınak ve dayanışma imkânı olmaktan uzaklaşmıştır. Aile kurumunda yaşanan bu çözülme, karşılıklı bağımlılık ilişkileri çerçevesinde diğer kurumları da etkilemeye başlamıştır (Bilgin, 2009: 175).

Geleneksel geniş aile yapısının çözülmesi, çekirdek aile modelinin yaygınlaşması, ailenin tümünden yok olacağı anlamını taşımaz. Ayrıca, geleneksel geniş aile yapısının modern çekirdek aile yapısına dönüşmesi, ideal ve mükemmel bir yapıya kavuştuğu anlamını taşımaz. Bu yüzden, meydana gelen değişimin hangi yönde gerçekleştiğine, birey ve toplum açısından ne tür sonuçlara yol açtığına bakılmalıdır. Bunlardan da öte, her kurumun kendi döneminin koşulları içerisinde değerlendirilmesinin daha isabetli olacağını söylememiz mümkündür (Duman, 2012: 21). Bu olgunun Türkiye’de özellikle son yıllardaki boşanma oranları, boşanmanın toplumumuz için sosyal problem olabilecek bir düzeyde seyrettiğini gösteriyor. 90’lı yıllarda yavaş yavaş artış gösteren boşanma oranı, 2000 ile 2010 tarihleri arasında düzenli bir artış şekline dönüşmüş ve toplumu tehdit eder hale gelmiştir. 2001–2010 yılları arasındaki evlenme ve boşanma ile evlenme hızı ve boşanma hızı şöyledir:

Diyarbakır’da Aile

Diyarbakır, geleneksel ve modern değerlerin bir arada yaşandığı geçiş toplumu özelliklerini barındıran bir toplum yapısına sahip olduğu söylenebilir. Bir taraftan geleneksel değerler yaşatılmaya çalışılırken, diğer taraftan modern yaşam biçiminin aile yapılarında etkisi görülmektedir. Aile yapılarında geleneksel ve modern yaşam kodları iç içe geçmiş durumdadır. Bu anlamda toplumsal olarak aileler arasında yaşam biçimi bakımından ‘geleneksel’ ve ‘modern aileler’ şeklinde kesin bir ayrım yapmak imkansız gibidir. Ancak, bazı göstergeler bakımından kategorik olarak bazı aile tiplerinden söz edilebilir.

GAP idaresinin 1995 yılı araştırmasına göre, Diyarbakır’da kırsal alanda yaşayan ailelerin %62,6’sının, kentte oturanların %65,5’inin çekirdek aileye sahip olduğu tespit edilmiştir. GAP Bölge illerindeki aile tipine bakıldığında ise, bölge illerinin %63,2’sinin çekirdek, %33,6’sının ise geniş aile yapısına sahip olduğu belirtilmiştir. Beklenenin aksine bölge illerinde hem kırsal alanda, hem de kentlerde çekirdek aile yapısının hakim olduğu görülmektedir. Bunun böyle olmasının sebeplerinden birisi bu bölgede yaşanan göçtür (Erkan, 2005: 120).

Bölge itibarıyla daha çok geniş aile yapısının hakim olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin diğer illerinde olduğu gibi Diyarbakır’da da geniş aile modeli daha yaygındır. Ailelerin yaşadıkları yerleşim yerleri, önemli ölçüde aile modellerini de göstermektedir. Geleneksel geniş aile yapıları, yerleşim yeri olarak daha çok sanayileşmenin olmadığı kırsal alanlarda daha yaygındır. Türkiye’de kır/kent nüfusunun toplam nüfusa oranına bakıldığında; 1923 yılında kır nüfusu yüzde 85 ve kent nüfusu yüzde 15 iken, 1950’lerde başlayan kırdan kente göçlerle bu oran 1980 yılında tersine dönmeye başlamış, kentleşme hızı ile bağlantılı olarak kentsel nüfus artmaya devam ederek, 2010 yılına gelindiğinde kent nüfusunun toplam nüfustaki payı yüzde 73, kır nüfusunun payı ise yüzde 27 olmuştur (Aile bakanlığı, 2011: 34). Sanayileşme ile birlikte kent nüfusunun artmasıyla birlikte geleneksel ailenin yerini çekirdek aile almaya başlamıştır.

Toplum yapısı olarak muhafazakarlığı ile bilinen Diyarbakır’da son yıllarda geleneksel geniş aile yapılarının yerini çekirdek aile modeline bıraktığı görülmektedir. Geniş aile tipinde din, gelenek ve görenekler hayatın her alanında kendini yoğun bir şekilde hissettiriyordu. Eş seçiminden çocukların yetiştirilmesine, kadın erkek ilişkilerinden karı-koca ilişkilerine, evlilik törenlerinden nikâh kıyılmasına kadar dinin ve geleneğin etkisi görülüyordu. Geleneksel geniş ailede çocukların sayısı konusunda bir sınırlama olmadığı, erkek çocuk ailenin devamı ve ekonomik açıdan önemli görüldüğü gözlenirken, çekirdek ailede çocuk sayısının sınırlı olduğu ve çocuğun cinsiyeti konusunda fazla ayırımın olmadığı

görülür. Geleneksel geniş ailede çocukların denetiminde babanın hâkimiyeti söz konusu iken, çekirdek ailede babanın otoritesi zayıflamıştır. Onun yerine arkadaş çevresi, sosyal çevre ile tv, internet, sosyal medya, vb. iletişim araçlarının da etkin bir rol oynadığı görülmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki aile yapısı incelendiğinde diğer bölgelere oranla ailelerin çocuk sayısının yüksek olduğu görülmür. Diyarbakır ili, doğurganlık oranının ve ailelerin sahip olduğu çocuk sayısının oldukça yüksek olduğu illerin başında yer almaktadır.

Araştırmanın Problemi

Çalışmamızın temel problem cümlesi “Diyarbakır’ın nasıl bir toplumsal yapısı vardır ve Diyarbakır halkının toplumsal bir kurum olarak aileye ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklindedir. Buradan hareketle hem kaynak taraması hem de alan araştırmasının bulguları ışığında öncelikli olarak Diyarbakır’ın toplumsal yapısı tespit edilmeye çalışılmış, sonrasında ise alan araştırmasının verileri Diyarbakır halkının aile kurumuna ilişkin görüşleri tespit edilerek daha önce yapılan il ve Türkiye çapında yapılan araştırmalarla ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda üzerinde duracağımız alt problemler ise şunlardır:

- 1.Aile bireyleri aralarında konuşurken hangi dilleri kullanmaktadırlar?
- 2.Kaç yaşlarında evlenmektedirler?
- 3.Evlilik usulleri nelerdir?
- 4.Akraba evliliği yaygın mıdır?
- 5.Ailelerde çocuk sayısı kaçtır ve Diyarbakırlılara göre ideal bir ailenin kaç çocuğu olmalıdır?
- 6.Aile içi problemlerin çözümünde hangi yola başvurulmaktadır?
- 7.Ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli problemler nelerdir?
- 8.Kız ve erkek çocukların eğitim düzeyleri ne olmalıdır?
- 9.Aile ve kadınla ilgili tutumları nelerdir?
10. Diyarbakırlıların çalışma hayatı ve iş ile ilgili tutumları nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Diyarbakır ilinde halkın toplumsal kurumlara yönelik algı, tutum ve davranış kalıpları ve bu yapıyı besleyen toplumsal dinamikler betimsel olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Diyarbakır’ın sosyo-kültürel yapısını oluşturan unsurların günümüzdeki nitelikleri ve Diyarbakır halkının aile kurumuna bakışının ele alınması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada olasılığa dayanan örnekleme yöntemlerinden “tabakalı örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme, araştırma yapılan evrenin heterojen nitelik taşıdığı durumlarda, araştırma yapılacak konunun niteliğine uygun olarak belli değişkenlere göre alt evrenlere ayrılmasıyla oluşur. Oluşan bu alt evrenler kendi içerisinde benzerlik gösterirler (Karasar, 2007: 113, Altunışık vd., 2005: 130, Kurtkan, 1994: 231-134).

Çalışmamız betimsel nitelikte olup teorik bilgilerle desteklenen saha çalışmasıdır. Betimsel nitelikli araştırmalarla olgular hakkında sistemli ve düzenli bilgilere sahip oluruz. Betimleyici bir araştırmada değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin varlığı veya yokluğu araştırılır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Diyarbakır’ın toplumsal yapısı ve Diyarbakırlıların aile kurumuna bakışını ele alan bu çalışma Diyarbakır il sınırları içerisinde ikamet edenlerle sınırlandırılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni Diyarbakır ili sınırları içerisinde yaşayanların tamamıdır. Çalışmamızın evreni tüm Diyarbakırlıları içine alması hasebiyle geniş bir nüfusu kapsamakta ve homojen bir nitelik arz etmediğinden dolayı "tabakalı örnekleme" yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma evreni yaş gruplarına ayrılmış ve sosyo-ekonomik koşullara göre mahalleler seçilerek tabakalandırma yapılmıştır. Oluşan bu tabakalar sonucunda nispeten homojenlik sağlandığı varsayılarak alt evrenlerde basit tesadüfî örnekleme yapılmıştır.

Araştırmamızın çalışma evreni ise Diyarbakır'ın 4'ü şehir merkezinde olmak üzere toplam 7 ilçesinde (Yenişehir, Sur, Bağlar, Kayapınar, Dicle, Ergani, Çermik) ikamet eden 18 yaş üzerindeki kadın-erkek tüm bireylerdir. Çalışma güvenlik, ulaşım güçlüğü ve çalışma yapılan kitlenin hassasiyetleri göz önünde bulundurularak köyler araştırmaya dâhil edilmemiştir.

1 Mayıs 30 Haziran 2009 tarihleri arasında 18 yaş ve üstü 600 kişiye anket uygulanmıştır. Hatalı doldurulan, yarım bırakılan ve cevapları çelişkili bulunanlar çıkarılarak 460 tanesi veri olarak kullanılmıştır. Araştırmaya katılanların %56,6'ı erkek (258), %43,9'u ise kadınlardan (202) oluşmaktadır.

Diyarbakır'da Aile kurumuna ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi için evlilik yaşı, evlilik türü, eş ve akrabalık, ailelerin yaşadığı en önemli problem, kız ve erkek çocukların eğitim düzeyi araştırılmıştır.

Veri Toplama Tekniği ve Analizi

Araştırmamızın teorik bölümünün oluşmasında kaynak taraması yapılarak, kitap, dergi, rapor, gazete ve makalelerden istifade edilmiştir. Ayrıca toplumsal yapı ve nüfus yapısı ile ilgili bölümlerde TÜİK'in yayınlamış olduğu istatistikî bilgilerden yararlanılmıştır.

Alan araştırması ile ilgili verilerin elde edilmesi için anket formu oluşturulmuştur. Anket formunun oluşturulması sırasında Bağlı ve Bilici (2005), Bağlı ve Özensel (2005), Dünya Değerler Araştırması (2007), Bilgesam (2009) ve Konda (2006) çalışmalarından istifa edilmiştir. Elde edilen anket soruları konu ile ilgili çalışma yapan akademisyenlere gönderilerek dönüt alınmıştır. Son hali verilen anket formu, Diyarbakır il merkezindeki 3 ilçenin farklı yerleşim birimlerinde 60 kişiye ön kontrol amaçlı uygulanmıştır. Ön değerlendirilme sonucunda anlaşılamayan veya araştırmanın problem ve alt problemlerine cevap vermeyen sorular çıkartılmıştır. Uygulamadan sonra gerekli düzenlemeler yapılarak anket formu oluşturulmuş ve uygulaması yapılmıştır.

Kadın-erkek ilişkileri ve aileye ilişkin tutumlar (5'li Likert tipindeki aşağıdaki önermelerden oluşmaktadır)

- Bir çocuğun mutlu bir şekilde büyüebilmesi için, hem analı, hem babalı bir eve ihtiyacı vardır.
- Bir kadının, hayatını tam yaşamış olması için çocuk sahibi olması şarttır.
- Evlilik modası geçmiş bir kurum değildir.
- Bir erkek eşi çocuk yapamıyorsa başka biriyle evlenebilir.
- Hayatta en önemli amaçlarımdan birisi, anne ve babamın benden gurur duymasıdır.
- Kadın ev dışında gelir getirici bir işte çalışmamalıdır.
- Bir kadın eşinden dolayı çocukları olmuyorsa boşanıp başkasıyla evlenmemelidir.
- Çalışan bir anne de, çocuklarıyla çalışmayan bir anne kadar sıcak ve güvenli ilişkiler kurabilir.
- Ev kadını olmak da, çalışmak ve para kazanmak kadar tatmin edici bir şeydir.
- Evin geliri, hem kadın, hem erkek katkıda bulunmalıdır.
- Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar.
- Üniversite eğitimi, kız çocuktan daha çok, erkek çocuk için önemlidir.
- Bir erkeğin, birden fazla karısının olması kabul edilebilir.
- Kadın, her zaman kocasına itaat etmelidir.
- İnsan anne ve babasını, hatalarına rağmen, kayıtsız şartsız sevip saymalıdır.

- Sevgi ve saygıyı hak etmeyen bir anne ve babayı, çocuğu da sevip saymak zorunda değildir.
- Anne ve babaların görevi, kendi zararlarına dahi olsa, çocukları için her türlü fedakârlığı yapmaktır.
- Anne ve babaların da kendi hayatları vardır. Onlardan, çocuklarının iyiliği için kendi iyiliklerini tehlikeye atacak kadar fedakârlık beklenmemelidir.
- Ülkede eğer çalışanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır.
- Çocukların evde öğrenmesi gereken özellikler,
- Kadının niteliği (iyi bir anne olmak, iyi bir eş olmak, dindar olmak, eğitilmiş olmak, çalışıyor olmak),

Namus algısına ilişkin tutumlar (5'li Likert tipindeki aşağıdaki önermelerden oluşmaktadır)

- İnsan namusu için ölebilir ve öldürebilir.
- Evlenme kararında kızın rızasını almaya gerek yoktur.
- Ahlakı bozulacağı için kızlar okula gönderilmemelidir.

Araştırmada elde edilen verilerin SPSS programına girilmiştir. Katılımcıların aile, ekonomi, siyaset ve din kurumu hakkındaki tutumları ölçülmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler mevcut istatistik programları ile değerlendirilip yorumlanmıştır. Bu makalemizde katılımcıların aile kurumu hakkındaki algı ve tutumlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın Bulguları

Tablo 1: Demografik göstergeler

		Sayı	%			Sayı	%
Cinsiyet	Erkek	258	56,1				
	Kadın	202	43,9				
Yaş	18-24	113	24,6	Çocuk Sayısı	Bekâr, çocuğu yok	192	41,7
	25-34	138	30,0		1-2	68	14,7
	35-44	91	19,8		3-4	92	20,0
	45-54	53	11,5		5-6	74	16,1
	55-64	34	7,4		7-8 ve üzeri	33	7,2
	65 ve üzeri	31	6,7		Cevapsız	1	,2
İkamet Edilen İlçe	Yenişehir	82	17,8	Eğitim	Okur-yazar değil	79	17,2
	Bağlar	152	33,0		Okur-yazar	47	10,2
	Kayıpınar	77	16,7		İlkokul	83	18,0
	Sur	49	10,7		Ortaokul	42	9,1
	Çermik-Çüngüş	36	7,8		Lise	88	19,1
	Ergani	33	7,2		Üniversite	114	24,8
	Dicle	31	6,7		Lisansüstü	7	1,5
Medeni Durum	Evli	255	55,4	Hane Kişi Sayısı	2-3 Kişi	50	10,8
	Bekâr	182	39,6		4-5 Kişi	138	30,0
	Eşi ölmüş	17	3,7		6-7 Kişi	146	31,8
	Boşanmış	6	1,3		8 ve üzeri	126	27,4
Meslek	İşçi	94	20,4	Gelir	400 TL ve daha az	74	16,1
	Emekli	16	3,5		401-600 TL	79	17,2
	Ev kadını/ev	140	30,4		601-750 TL	72	15,7

	kızı								
	Öğrenci	51	11,1		751-900 TL	58	12,6		
	Öğretmen	31	6,7		901-1000 TL	44	9,6		
	İşsiz	50	10,9		1001-1200 TL	58	12,6		
	Memur	24	5,2		1201-1500 TL	39	8,5		
	Esnaf/tüccar /zanaatkâr	45	9,8		1501-2000 TL	22	4,8		
	Mühendis, mimar	5	1,1		2001 TL ve daha fazlası	14	3,0		
	Diğer	4	0,8						
Toplam		460	100,0	Toplam		460	100,0		

Araştırmamızın demografik değişkenlerine ait bulguları aşağıdaki tablo 1’de gösterilmiştir. Tablo 1’de bakıldığında örneklem grubunun hane halkı büyüklüğünde yığılmanın daha çok %31,8 ile 6-7 kişiden oluşan ailelerden oluştuğu görülmektedir. Bunu %30 ile 4-5 kişilik aileler ve %27,4 ile 8 kişi ve daha fazla kişiden oluşan ailelerin takip ettiğini görmekteyiz. Bölgede yapılan araştırmalarda ve gözlemlerimize göre Diyarbakır’da çocuk sayısının ve hane halkının Türkiye ortalamasından fazla olmasının nedenlerinden en önemlisi doğurganlık hızının yüksek olmasıdır.

Araştırmaya katılanların eğitim durumu dikkate alındığında, örneklemin %24,8’inin Üniversite, %19,1’inin Lise ve %18’inin ise ilkökul mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların %17,2’si gibi yüksek bir oranın okuma-yazma bilmediği bunlar içerisinde de erkeklerin oranının %21,5, kadınların oranının ise %78,5 olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılanlar, anadilleri bakımından ele alındığında, %47,8’inin anadilinin Kürtçe, %32,2’sinin Türkçe ve %20’sinin Zazaca olduğu görülmektedir. Araştırmada dikkat çeken bir husus ise, anadili Kürtçe ve Zazaca olanların %23,3’ünün aile içinde iletişim dili olarak Türkçe’yi kullanmasıdır.

Tablo 2: Aile, dost ve arkadaşların önemi

	Çok önemli		Önemli		Kararsız m		Önemli değil		Hiç önemli değil	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Ailenin önemi	442	91,7	34	7,4	2	,4	1	,2	1	,2
Dost ve arkadaşların önemi	247	53,7	178	38,7	19	4,1	13	2,8	3	,7

Cinsiyet, yaş grupları ve eğitim seviyesi ile aile, dost ve arkadaşların önemi hususunda istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

Aile şüphesiz toplulmun en vazgeçilmez kurumudur. Neslin devamı, yetiştirilmesi ve kültürün geleceğe aktarılması noktasında hayati öneme sahiptir. Dost ve arkadaşlarda hayatın paylaşılmasında, bireylerin sorunlarının oluşumunda ve çözümünde psiko-sosyal açıdan kişiler için önemi tartışma götürmemektedir. Araştırmaya katılanlar %99,2 oranında aileye, %92,4 oranında ise dost ve arkadaşlara önem verdiklerini belirtirken, aile ve arkadaşları önemsiz görme oranları oldukça düşüktür.

Türkiye’nin farklı bölgelerindeki illeri kapsayan bir araştırma yapan Vatandaş, aile yapısının gidişatı ile ilgili bölgeler arasında farklılığın görüldüğünü belirtmiştir. Buna göre, aile yapısının iyiye doğru

gitmediğini en çok Kuzey Doğu Anadolu bölgesinde yaşayanlar belirtmiştir (%51). Batı Anadolu bölgesinde olanlar ise, %34'lük oranla aile yapısının gidişatı hakkında en az olumsuz düşünenlerdir (Vatandaş, 2011: 244).

Tablo 3: Evlilik ile ilgili göstergeler

		Sayı	Yüzde %			Sayı	Yüzde %
Evlilik yaşı	<i>Evli değil</i>	182	39,6	Evlilik Türü	<i>Bekâr</i>	182	39,6
	<i>13 yas altı</i>	2	,4		<i>Görücü usulü</i>	166	36,3
	<i>13-14</i>	6	1,3		<i>Tanışarak</i>	83	18,0
	<i>15-16</i>	36	7,8		<i>Kaçırarak</i>	9	2,0
	<i>17-18</i>	40	8,7		<i>Berdel</i>	16	3,5
	<i>19-20</i>	50	10,9		<i>Levirat/Sorarat</i>	4	,9
	<i>21-24</i>	86	18,7		Eş ile Akrabalık	<i>Bekâr</i>	182
	<i>25-30</i>	55	12,0	<i>Evet</i>		116	25,2
	<i>31-35</i>	3	,7	<i>Hayır</i>		162	35,2
	Toplam		460	100,0	Toplam		460

Evlilik, bizim de içinde bulunduğumuz çoğu toplumda aile kurumunun tesisinde gerekli bir aşama olarak görülmekte ve toplumdaki evlilik türünde, evlilik yaşında, akrabalık ilişkilerinde farklılıklar göstermektedir. Araştırma verilerine göre Diyarbakırlıların eş seçimlerine göre evlilik türüne bakıldığında %36,3 oranında Görücü usulüyle evlendiği, %18'inin ise tanışarak evlendiği görülmektedir. Görücü usulünden ayrı olarak %4,4 oranında berdel ve levirat /sorarat gibi geleneksel evlilik türlerine rastlanıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların %25,2'sinin akraba evliliği yaptığı görülmektedir. Evlilik yaşına baktığımızda ise araştırmaya katılanların %18,7'sinin 21-24 yaşları arasında ilk defa evlendiği görülmektedir. 18 yaş ve altında evlenenlerin oranı ise %17,2'tür. Bekâr olanları dışarıda tuttuğumuzda bu oran % 30 gibi hayli yüksek bir yüzdeye ulaştığı bir başka ifade ile hemen hemen her 3 evlilikten 1'i 18 yaş ve daha altında yaşlarda yapılmaktadır.

Vatandaş tarafından ülkemizin farklı bölgelerinde yer alan 67 ilde toplam 6748 kişi ile yaptığı aile araştırmasında, katılımcıların %5,8'inin 16 yaş ve altında evlilik yaptığı görülmüştür. Bu çalışmada kadınların erkeklerden daha erken yaşlarda evlendirildiği, evliliğinden memnun olmayanların önemli bir kısmının erken yaşlarda evlenenler olduğu sonucuna bulunmuştur (Vatandaş, 2011: 51).

Bilgesam tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların %61,2'sinin görücü usulü ile, %30'unun tanışarak, %5,7'sinin kaçarak, 2,5'inin Berdel, %0,3'ünün ise Levirat/Sorarat evlilik türü ile evlendiği bulunmuştur (2009: 17).

Gökçe ve diğerleri (1996) tarafından yapılan araştırmada, gecekondularda yaşayan çiftlerin yarıya yakınının birbirleri arasında akrabalık bağının bulunduğu tespit edilmiştir. Aynı araştırmaya göre örneklemden kadınların %55,6'sının, erkeklerin %57,3'ünün akraba evliliği yapmadığı görülmüştür (1996: 105).

Erkan tarafından bölgede yapılan araştırmada, Diyarbakır ilinde görücü usulü ile evlenenlerin oranı %62,9, kendi aralarında anlaşarak evlenenlerin oranı %28,5 olarak bulunmuştur. Aynı araştırmada tüm GAP bölgesinde görücü usulü ile evlenenlerin oranı ise %58 olarak bulunmuştur (2005: 127). Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde "berdel" olarak bilinen evlilik, çok yaygın olmamakla birlikte Denizli, Aydın yörelerinde "değişik yapma" olarak adlandırılmaktadır. Evlenecek iki erkeğin, evlilik çağındaki kız kardeşlerini birbirleriyle değiştirilmesi biçiminde gerçekleşir (Yalvaç, 2000: 204 aktaran Erkan, 2005: 127-130). GAP bölgesindeki evliliklerin %39'4'ünün akraba evliliği olduğu, akraba evliliğinin en yüksek Şanlıurfa (%51) ve Mardin (%46) illerinde olduğu görülürken Diyarbakır'da bu oran %39'dur (Erkan, 2005: 128).

Vatandaş'ın araştırmasında, akraba evliliği konusunda katılımcıların %45,2'sinin kesinlikle bu evliliğin yanlış olduğu yönünde tutum belirttiği, % 12,7'si ise, bu durumun normal olduğu ve akraba evliliğinin olabileceğini ifade etmiştir. Akraba evliliği 'olabilir ama olmasa iyi olur' diyenlerin oranı da (%37,0) oldukça yüksek bulunmuştur (2011: 55).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları tarafından yapılan Türkiye'de Aile Değerleri Araştırmasında (2010), "çocukların evleneceği eşi kendi seçmelidir" ifadesine katılımcıların %83,7'si katıldığını, %4,8'i katılmadığını, %11,5'i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir (2010: 78). Bu araştırmanın sonucuna göre ülkemizde eş seçiminde adayların evlilik konusunda karar vermeye yönelik katılımın yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuca göre toplumun görücü usulü ile evlilik anlayışının gittikçe önemini yitirmeye başladığı söylenebilir.

Tablo 4: Bağımsız değişkenlere göre evlilik yaşı

			<i>Evlilik yaşı</i>			<i>Toplam</i>
			<i>18 yaş ve altı</i>	<i>19-24</i>	<i>25-35</i>	
<i>Cinsiyet</i>	<i>Erkek</i>	<i>Sayı</i>	26	88	41	155
		<i>%</i>	16,8%	56,8%	26,5%	100 %
	<i>Kadın</i>	<i>Sayı</i>	58	48	17	123
		<i>%</i>	47,2%	39,0%	13,8%	100 %
<i>Öğrenin Düzeyi</i>	<i>Okur-yazar değil</i>	<i>Sayı</i>	49	21	7	77
		<i>%</i>	63,6%	27,3%	9,1%	100 %
	<i>Okur-yazar</i>	<i>Sayı</i>	11	20	3	34
		<i>%</i>	32,4%	58,8%	8,8%	100 %
	<i>İlköğretim</i>	<i>Sayı</i>	21	57	13	91
		<i>%</i>	23,1%	62,6%	14,3%	100 %
	<i>Lise</i>	<i>Sayı</i>	1	26	14	41
		<i>%</i>	2,4%	63,4%	34,1%	100 %
	<i>Üniversite</i>	<i>Sayı</i>	2	12	21	35
		<i>%</i>	5,7%	34,3%	60,0%	100 %
<i>Gelir</i>	<i>Düşük gelir grubu</i>	<i>Sayı</i>	51	74	19	144
		<i>%</i>	35,4%	51,4%	13,2%	100 %
	<i>Orta gelir grubu</i>	<i>Sayı</i>	28	56	29	113
		<i>%</i>	24,8%	49,6%	25,7%	100 %
	<i>Yüksek gelir grubu</i>	<i>Sayı</i>	5	6	10	21
		<i>%</i>	23,8%	28,6%	47,6%	100 %
<i>Toplam</i>		<i>Sayı</i>	84	136	58	278
		<i>%</i>	30,2%	48,9%	20,9%	100 %

Tablo 4'te cinsiyet, öğrenim düzeyi ve gelir düzeyi ile evlilik yaşı arasındaki ilişkiye ait bulgular yer almaktadır. Cinsiyet ile evlilik yaşı arasındaki ilişkiyi gösteren Tablo 4'e baktığımızda ise kadınlarda 18 ve altındaki yaşlarda evlilik yapma oranı %47,2 iken erkeklerde ise bu oran %16,8'dir. Daha anlaşılır bir ifade ile söylemek gerekirse hemen hemen her evli 2 kadından 1'i ve hemen hemen her evli 6 erkekten 1'i 18 yaş ve altındaki yaşlarda evlilik yapmıştır. Erkeklerin en fazla evlilik yaptıkları dönem 19-35 yaş aralığı, kadınlarda ise 12-24 yaş aralığıdır ($X^2 = 30,608$ S.d=2 $p=,000$).

Diyarbakır ilinin de içinde olduğu Erkan tarafından GAP bölgesinde yapılan araştırmada bölge illerindeki kadınların %16,5'inin 16 yaş ve altında, %33,8'inin 17-19 yaşları arasında, %30,5'inin 20-22 yaşları arasında evlilik yaptığı sonucu elde edilmiştir Aynı çalışmada 16 yaş ve altında evlilik yapan

erkeklerin oranı %9,7 iken, kadınların oranı ise %17,4; 17-19 yaşları arasında evlilik yapan erkelerin oranı %24,3, kadınların oranı ise %41,1 olarak bulunmuştur. GAP Bölgesi içinde yer alan Şanlıurfa ve Şırnak'ta ise kadınların yaklaşık %60'ının 19 yaş altında evlendikleri sonucu elde edilmiştir (2005: 125).

Aydoğan'ın, yaptığı çalışmada Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde evlilik yaşının genel olarak düşük olduğunu, ayrıca kızların erkeklere göre daha erken yaşlarda evlendirildiğini, bunun sebebinin ise kızların okula devam etmesinin istenmemesi, erken yaşta evlenmeyen kızlarda bu durumun geleneksel olarak bir eksiklik olarak görülmesinden kaynaklandığını ifade eder (1997: 272).

Eğitim seviyesi ile evlilik yaşı arasında istatistikî olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p=,000$). Okur-yazar olmayanlarda 18 yaş ve altın evlenenlerin oranı %63,6 iken lise ve üniversite mezunlarında bu oran sırasıyla %2,4 ve %5,7'dir. 25 yaş ve üzerinde evlenenlerin oranı üniversite mezunlarında %60 iken, diplomasızlarda bu oran %9 civarındadır ($\chi^2 =100,850$ S.d=8 $p=,000$).

Gelir seviyesi ile evlilik yaşı arasındaki ilişkiye bakıldığında düşük gelir grubundakilerin orta yaş ve yüksek gelir grubundakilere göre daha erken yaşta evlendikleri, gelir arttıkça evlenme yaşının da yükseldiği görülmektedir. Örneğin 25 yaşın altında evlenenlerin oranı düşük gelir grubundakilerde %86,8, orta gelir grubunda %74,4 ve yüksek gelir grubundakilerde ise %52,4'dir. Aynı durumun 25 yaş ve üzerindeki evliliklerde doğru orantılı olarak arttığını görmekteyiz ($\chi^2 =17,159$ S.d=4 $p=,002$).

Tablo 5: Ailelerin günümüzde yaşadıkları en önemli sorun ve sorunun çözümünde başvurulan kişi/ler

<i>Size göre ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli sorun nedir?</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Aile ilgili sorun olduğunda yardım alınan kimse</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Geleneklere bağlılığın azalması</i>	20	43	<i>Aile büyüklerine danışırım</i>	85	18,5
<i>Gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşması</i>	52	11,3	<i>Eşimle birlikte çözerim</i>	106	23,0
<i>Kuşak çatışması</i>	37	8,0	<i>Aile bireyleriyle çözmeye çalışırım</i>	135	29,3
<i>Ekonomik sorunlar</i>	243	52,8	<i>Din büyüklerinden yardım alırım</i>	16	3,5
<i>Aile içi iletişim eksikliği</i>	80	17,4	<i>Arkadaşımdan yardım alırım</i>	23	5,0
<i>Aile içi şiddet</i>	22	4,8	<i>Kendim çözerim</i>	86	18,7
<i>Diğer</i>	6	1,3	<i>Diğer</i>	9	2,0
Toplam	460	100,0	Toplam	460	100,0

Yaptığımız çalışmada "Ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli sorun nedir?" sorusuna çalışmaya katılanların %52,8'i "Ekonomik sorunlar", %17,4'ü "Aile içi iletişim eksikliği" ve %11,3'ü ile "Gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşması" şeklinde cevaplandırmışlardır. Aile sorun olduğunda nasıl çözüleceği sorusuna örneklem grubundakiler %29,3 oranında "aile bireyleriyle çözmeye çalışırım", %23 oranında "eşimle birlikte çözerim" ve %18,7 oranında "kendim çözerim" şeklinde cevaplamışlardır. Diyarbakır'da lise eğitimine devam eden öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada gençlerin birçok konuda ailelerini birçok yönden (dini yönü, eğlence kültürünü, kılık kıyafet ve yaşam tarzını, vb.) örnek almak istemedikleri tespit edilmiştir. (Çayır, 2012: 115-116). Bu sonuç, gençlerin sorunlarını çözmeye ailelerine başvurmayı farklı arayışlara yönelmesine yol açmaktadır.

Vatandaş tarafından yapılan çalışmada, katılımcıların yaşadıkları kişisel veya ailevi problemlerini eşleriyle hiçbir zaman konuşmadıklarını belirtenlerin oranı %17,1'dir. Bu sonuç, çalışmamızda elde ettiğimiz aile içindeki en önemli sorunun aile içi iletişim eksikliğidir (%17,4) diyenlerle örtüşmekte

olduğunu göstermektedir. Çayır ve Arpacı tarafından yapılan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada bireylerin yaşamış oldukları sorunları ailesiyle paylaşarak çözdüğünü belirtenlerin oranı %18,8 olarak tespit edilmiştir. Yaşadığı sorunu arkadaşlarıyla paylaşarak çözdüğünü belirtenlerin oranı %11,5 iken, uzman yardımına başvurarak çözdüğünü belirtenlerin oranı ise %7.2 olarak bulunmuştur (2011/1: 226)

Aynı şekilde yaptığımız araştırmada, yaşanan problemleri eşimle çözerim diyenlerin oranı (%18,7) iken, Vatandaş tarafından yapılan araştırmada ise bu oran (%24,4) olarak bulunmuştur ve çalışmamızda ulaştığımız sonuçlarla örtüşmektedir (Vatandaş, 2011: 261).

Tablo 6: Bağımsız değişkenlere göre ailelerin yaşadığı en önemli sorun

		<i>Size göre ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli sorun nedir?</i>							Toplam
		Geleneklere bağlılığın azalması	Gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşması	Kuşak çatışması	Ekonomik sorunlar	Aile içi iletişim eksikliği	Aile içi şiddet		
Cinsiyet	Erkek	Sayı	11	36	22	144	35	8	256
		%	4,3%	14,1%	8,6%	56,3%	13,7%	3,1%	100,0%
	Kadın	Sayı	9	16	15	99	45	14	198
		%	4,5%	8,1%	7,6%	50,0%	22,7%	7,1%	100,0%
Yaş	18-34	Sayı	6	27	26	128	52	7	246
		%	2,4%	11,0%	10,6%	52,0%	21,1%	2,8%	100,0%
	35-54	Sayı	6	15	7	80	25	10	143
		%	4,2%	10,5%	4,9%	55,9%	17,5%	7,0%	100,0%
	55 ve üzeri	Sayı	8	10	4	35	3	5	65
		%	12,3%	15,4%	6,2%	53,8%	4,6%	7,7%	100,0%
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	Sayı	7	10	2	46	5	9	79
		%	8,9%	12,7%	2,5%	58,2%	6,3%	11,4%	100,0%
	Okuryazar	Sayı	3	3	0	30	5	5	46
		%	6,5%	6,5%	,0%	65,2%	10,9%	10,9%	100,0%
	İlköğretim	Sayı	8	14	6	70	19	5	122
		%	6,6%	11,5%	4,9%	57,4%	15,6%	4,1%	100,0%
	Lise	Sayı	0	6	9	52	17	3	87
		%	,0%	6,9%	10,3%	59,8%	19,5%	3,4%	100,0%
	Üniversite	Sayı	2	19	20	45	34	0	120
		%	1,7%	15,8%	16,7%	37,5%	28,3%	,0%	100,0%
Gelir	Düşük	Sayı	17	21	13	128	31	12	222
		%	7,7%	9,5%	5,9%	57,7%	14,0%	5,4%	100,0%
	Orta	Sayı	3	27	19	101	37	9	196
		%	1,5%	13,8%	9,7%	51,5%	18,9%	4,6%	100,0%
	Yüksek	Sayı	0	4	5	14	12	1	36
		%	,0%	11,1%	13,9%	38,9%	33,3%	2,8%	100,0%

Cinsiyet ile ailelerin yaşadığı en önemli sorun arasında anlamlı farklılık ilişkisi bulunmaktadır. Kadınlar günümüzde ailelerin yaşadığı en önemli sorun olarak %50 oranında ekonomiyi, %22,7 oranında aile içi iletişim eksikliğini gösterirken, erkekler %56,3 oranında ekonomiyi ve %14,1 oranında gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşmasını görmektedirler. Farklılığın olduğu seçeneklerin birinde “aile içi şiddet” ailelerin yaşadığı en önemli sorunlardan biri olarak gören erkeklerin oranı %3,1 iken kadınlarda bu oran %7,1’dir. Benzer bir durumu “aile içi iletişim eksikliğinde” de görmek mümkündür ($X^2 = 13,243$ S.d=5 $p = ,021$).

Yaş grupları ile ailelerin yaşadığı en önemli sorun arasındaki ilişkide birinci sorunda hem tercih sıralaması olarak hem de oransal olarak pek fazla bir fark gözükmemekte tüm yaş gruplarında da

“ekonomik sorunlar” en önemli sorun olarak kabul edilmektedir. Gençlerin ve orta yaştakilerin 2.ve 3. Problem olarak gördükleri tercihler oransal olarak farklılık olmakla beraber “aile içi iletişim eksikliği ve “gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşması”dır. Yaşlıların günümüzde ailelerin yaşadığı en önemli sorun olarak ekonomik sorunlardan sonra gördükleri problemler “gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşması” ve “geleneklere bağlılığın azalması”dır. Aile içi şiddete en fazla vurgu yapanlar ise yaşlılardır ($X^2 = 29,079$ S.d=10 $p=,001$).

Eğitim düzeyi ile Diyarbakırlı ailelerin günümüzde yaşadığı sorunun ne olduğu ilişkisine baktığımızda oransal farklılık olmakla birlikte tüm eğitim seviyelerinde “ekonomik sorunlar” temel problem olarak görülmektedir. Ekonomik sorunları oran olarak en çok tercih eden grup %65,2 ile okuryazar olanlar, en düşük oranla tercih eden grup ise %37,5 ile üniversite mezunlarıdır. Asıl farklılığın olduğu iki seçenek ise; aile içi iletişim ve aile içi şiddettir. Eğitim seviyesi arttıkça ailelerin yaşadığı en önemli sorun olarak “aile içi iletişim”i görenlerin sayısı artmakta, bununla ters orantılı olarak da eğitim seviyesi azaldıkça “aile içi şiddet”i seçenlerin oranı artmaktadır ($X^2 = 75,579$ S.d=20 $p=,000$).

Gelir ile ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli sorun arasındaki ilişkiye bakıldığında her üç gelir düzeyine göre de ailelerin günümüzde yaşadığı en büyük problem “ekonomik sorunlar” ve “aile içi iletişim eksikliği” olarak görülmektedir. Gelir yükseldikçe aileler için en önemli problem olarak görülen “ekonomik sorunlar”ın oranı düşmekte ve bununla ters orantılı olarak “aile içi iletişim” seçeneğinin oranları artmaktadır ($X^2 = 25,438$ S.d=10 $p=,005$).

Cinsiyet ile ailede sorun olduğunda yardım alınan kişi/ler arasında istatistikî olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Kadınlar bir sorun olduğunda sırasıyla %30,3’ü eşile, %29,3’ü aile bireyleriyle, %15,2’si aile büyükleriyle ve kendi kendilerinin çözeceğini belirtirken, erkeklerde ise %30 aile bireyleriyle, %22,1’i kendim, %21,7’si aile büyükleriyle, %18,2’di eşimle birlikte çözeceğini belirtmektedir. Buradaki fark daha çok sıralamada ve oranlarda gözükmektedir. Aile dışında başvurulan kaynaklarda erkekler %4,3 oranında din büyüklerinden yardım alırken, kadınlar ise %7,1 oranında arkadaşlarından yardım alma eğiliminde oldukları görülmektedir ($X^2 = 16,072$ S.d=5 $p=,007$).

Tablo 7: Bağımsız değişkenlere göre aile ilgili sorun olduğunda yardım alınan kimse

		Aile ilgili sorun olduğunda yardım alınan kimse							Toplam
		Aile büyüklerine danışırım	Eşimle birlikte çözerim	Aile bireyleriyle çözmeye çalışırım	Din büyüklerinden yardım alırım	Arkadaşlardan yardım alırım	Kendim çözerim		
Cinsiyet	Erkek	Sayı	55	46	76	11	9	56	253
		%	21,7%	18,2%	30,0%	4,3%	3,6%	22,1%	
	Kadın	Sayı	30	60	59	5	14	30	198
		%	15,2%	30,3%	29,8%	2,5%	7,1%	15,2%	
Yaş	18-34	Sayı	47	37	72	8	21	58	243
		%	19,3%	15,2%	29,6%	3,3%	8,6%	23,9%	
	35-54	Sayı	33	51	34	5	2	18	143
		%	23,1%	35,7%	23,8%	3,5%	1,4%	12,6%	
	55 ve üzeri	Sayı	5	18	29	3	0	10	65
		%	7,7%	27,7%	44,6%	4,6%	,0%	15,4%	
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	Sayı	14	30	25	4	0	5	78
		%	17,9%	38,5%	32,1%	5,1%	,0%	6,4%	
	Okuryazar	Sayı	7	12	21	1	1	5	47
		%	14,9%	25,5%	44,7%	2,1%	2,1%	10,6%	
	İlköğretim	Sayı	27	37	29	4	4	23	124
		%	21,8%	29,8%	23,4%	3,2%	3,2%	18,5%	

<i>Lise</i>	<i>Sayı</i>	16	11	33	4	7	15	86
	<i>%</i>	18,6%	12,8%	38,4%	4,7%	8,1%	17,4%	100,0%
<i>Üniversite</i>	<i>Sayı</i>	21	16	27	3	11	38	116
	<i>%</i>	18,1%	13,8%	23,3%	2,6%	9,5%	32,8%	100,0%

Yaş gruplarına göre ailede bir sorun olduğunda yardımına başvurulacak kişi bakımından istatistikî olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Gençlerin ve yaşlıların ailedeki sorunu çözmede yardımına başvurdukları öncelikli çözüm mercii sırasıyla %29,6 ve %44,6 ile “aile bireyleri” iken orta yaşta kilerin önceliği %35,7 ile “eşle birlikte” çözüm aramaktadırlar ($X^2 = 48,684$ S.d=10 $p = ,000$).

Ailede bir sorun olduğunda yardım istenecek kişilerin tercih edilmesi ile eğitim seviyesi arasında istatistikî olarak anlamlı farklılık ilişkisi bulunmaktadır. Ailede bir sorun olduğunda eşimle çözerim diyenlerin oranı okuryazar olmayanlarda, okuryazarlarda ve ilköğretim mezunları arasında yüksek tercih oranlarına ulaşırken, lise ve üniversite mezunları arasında düşüktür. Arkadaşlarıma danışırım ve kendim çözerim seçenekleri de eğitim seviyesi yükseldikçe daha fazla tercih edilmektedirler ($X^2 = 61,440$ S.d=20 $p = ,000$).

Ailede bir sorun aldığında yardım istenecek kişilerin tercihi ile gelir seviyesi arasında ise istatistikî olarak anlamlı farklılık ilişkisi bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 8: Kız-erkek çocukların eğitim düzeyleri

	<i>Kız çocukların eğitim düzeyi ne olmalı?</i>		<i>Erkek çocukların eğitim düzeyi ne olmalı?</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde %</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde %</i>
<i>Okuma-yazma bilmesi yeterli</i>	26	5,7	1	,2
<i>İlköğretim mezunu</i>	20	4,3	-	-
<i>Lise mezunu</i>	49	10,7	7	1,5
<i>Üniversite mezunu</i>	365	79,3	452	98,3
<i>Toplam</i>	460	100,0	460	100,0

Araştırmaya katılanlara yönelttiğimiz “çocuklarınızın eğitim düzeyleri ne olmalıdır?” sorusuna katılımcılar, erkek ve kız çocuklarının üniversite okumalarını isterken bu oran erkeklerde %98,4, kızlarda ise % 79,7’dir. Araştırmaya katılan ebeveynler çocuklarının genel olarak yüksek eğitim almalarını isterken kızların aleyhine %19’luk bir farkın olması geleneksel yapının hala etkin olduğunu göstermektedir.

Tablo 9: Bağımsız değişkenlere göre kız çocukların eğitim düzeyleri

			<i>Kız çocukların eğitim düzeyi ne olmalı?</i>			
			<i>Okur-yazar olması yeterli</i>	<i>İlköğretim</i>	<i>Lise</i>	<i>Üniversite</i>
<i>Cinsiyet</i>	<i>Erkek</i>	<i>Sayı</i>	19	13	30	196
		<i>%</i>	7,4%	5,0%	11,6%	76,0%
	<i>Kadın</i>	<i>Sayı</i>	7	7	19	169
		<i>%</i>	3,5%	3,5%	9,4%	83,7%
<i>Yaş</i>	<i>18-34</i>	<i>Sayı</i>	13	9	20	209
		<i>%</i>	5,2%	3,6%	8,0%	83,3%
	<i>35-54</i>	<i>Sayı</i>	7	6	17	114
		<i>%</i>	4,9%	4,2%	11,8%	79,2%

	55 ve üzeri	Sayı	6	5	12	42	
		%	9,2%	7,7%	18,5%	64,6%	
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	Sayı	7	9	14	49	
		%	8,9%	11,4%	17,7%	62,0%	
	Okuryazar	Sayı	9	1	7	30	
		%	19,1%	2,1%	14,9%	63,8%	
	İlköğretim	Sayı	5	6	16	98	
		%	4,0%	4,8%	12,8%	78,4%	
	Lise	Sayı	3	4	6	75	
		%	3,4%	4,5%	6,8%	85,2%	
	Üniversite	Sayı	2	0	6	113	
		%	1,7%	,0%	5,0%	93,4%	
	Gelir	Düşük	Sayı	17	14	34	160
			%	7,6%	6,2%	15,1%	71,1%
Orta		Sayı	8	6	13	172	
		%	4,0%	3,0%	6,5%	86,4%	
Yüksek		Sayı	1	0	2	33	
		%	2,8%	,0%	5,6%	91,7%	

Araştırmaya katılanlara hem erkek hem de kız çocuklarının eğitim seviyelerinin ne olması gerektiği beraber sorulmuştur. Erkek çocukların eğitim seviyesinin ne olması gerektiği noktasında cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir bağımsız değişkenlerine göre istatistikî olarak farklılık arz etmemektedir. Tüm gruplarda %97'nin üzerinde erkek çocuklarının üniversite eğitimi alması gerektiği belirtilmektedir. Bundan dolayı bulgular tabloda gösterilmemiş sadece farklılık olan kızların eğitim seviyesini belirten tabloya yer verilmiştir.

Kız ve erkek çocukların eğitim düzeylerinin ne olması gerektiği konusunda araştırmaya katılanlar cinsiyetine göre değerlendirildiğinde istatistikî olarak anlamlı bir farklılık gözükmemektedir (Kızların eğitim düzeyi ne olmalı ($\chi^2=5,063$ S.d=3 $P=,167$). Erkeklerin eğitim düzeyi ne olmalı ($\chi^2=3,793$ S.d=2 $P=,150$). Ancak her iki grupta kız ve erkek çocuklarının aynı düzeyde eğitim alması gerektiğini belirtseydi o zaman istatistikî olarak anlamlı olmaması önem arz etmeyebilirdi. Kadınların %83,7'si, erkeklerin ise %76'si kız çocuklarının eğitim düzeyinin üniversite mezunu seviyesinde olması gerektiğini belirtirken bu durum erkek çocuklar söz konusu olduğunda sırasıyla %99 ve %97,7 olmaktadır. Kadınların kız çocuklarının da erkek çocuklar kadar eğitim alması noktasında erkeklerle benzer düşünceleri yani istatistikî açıdan anlamlı bir farkın belirmemesi de ayrıca anlamlıdır.

Yaş gruplarına ile kız ve erkek çocukların eğitim düzeyleri arasındaki ilişki istatistikî olarak anlamlı fark çıkmasa da (Kız: $\chi^2=11,613$ S.d=6 $P=,071$, Erkek: $\chi^2=1,310$ S.d=4 $P=,860$) her iki grup beraber düşünüldüğünde arada bir farkın olduğu aşikârdır. Erkek çocuklarının üniversite düzeyinde eğitim alması gerektiğini düşünenler tüm yaş gruplarında %98 seviyelerinde seyrederken, kız çocukları mevzu bahis olduğunda gençlerin %83,3'ü, orta yaştaükilerin %79,2'si ve yaşlıların %64,6'sının kız çocuklarının üniversite düzeyinde eğitim alması gerektiğini düşünmektedirler.

Eğitim seviyesine göre kız çocuklarının eğitim düzeyi ne olması gerektiğine bakıldığında kendisi eğitimli olanların kız çocuklarının da eğitimli olmasını istedikleri görülmektedir. Bir başka ifadeyle söylemek gerekirse tüm öğrenim seviyelerinde kızların üniversite eğitimi alması %60'ın üzerinde kabul görmekle birlikte eğitim seviyesi artarken kızların da yüksek eğitim alması gerektiği düşüncesi artmaktadır. ($\chi^2=54,031$ S.d=12 $P=,000$). Eğitim seviyesi ile erkek çocukların eğitim seviyesi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Gelir seviyesi ile kız çocuklarının eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında tüm gelir gruplarında da

kızların üniversite eğitimi alması gerektiğini düşünenlerin oranı %70'in üzerindedir. Bununla birlikte gelir seviyesi arttıkça kız çocuklarının daha fazla oranda üniversite eğitimi alması gerektiğini düşünenlerin oranının arttığı görülmektedir ($X^2=19,221$ S.d=6 P= ,004)

Tablo 10: Bağımsız değişkenlere göre çocukların üniversite eğitimi alması

			<i>Üniversite eğitimi, kız çocuktan daha çok, erkek çocuk için önemlidir.</i>			Toplam
			<i>Katılmam</i>	<i>Kararsızım</i>	<i>Katılımım</i>	
<i>Cinsiyet</i>	<i>Erkek</i>	<i>Sayı</i>	151	20	85	256
		<i>%</i>	59,0%	7,8%	33,2%	100,0%
	<i>Kadın</i>	<i>Sayı</i>	141	9	52	202
		<i>%</i>	69,8%	4,5%	25,7%	100,0%
<i>Yaş</i>	<i>18-34</i>	<i>Sayı</i>	171	15	64	250
		<i>%</i>	68,4%	6,0%	25,6%	100,0%
	<i>35-54</i>	<i>Sayı</i>	89	8	46	143
		<i>%</i>	62,2%	5,6%	32,2%	100,0%
	<i>55 ve üzeri</i>	<i>Sayı</i>	32	6	27	65
		<i>%</i>	49,2%	9,2%	41,5%	100,0%
<i>Eğitim Düzeyi</i>	<i>Okuryazar değil</i>	<i>Sayı</i>	33	4	42	79
		<i>%</i>	41,8%	5,1%	53,2%	100,0%
	<i>Okuryazar</i>	<i>Sayı</i>	24	3	20	47
		<i>%</i>	51,1%	6,4%	42,6%	100,0%
	<i>İlköğretim</i>	<i>Sayı</i>	85	6	33	124
		<i>%</i>	68,5%	4,8%	26,6%	100,0%
	<i>Lise</i>	<i>Sayı</i>	59	7	22	88
		<i>%</i>	67,0%	8,0%	25,0%	100,0%
	<i>Üniversite</i>	<i>Sayı</i>	91	9	20	120
		<i>%</i>	75,8%	7,5%	16,7%	100,0%

Yukarıdaki bahsi geçen erkek ve kız çocukların eğitim düzeylerindeki farklılığı test edebileceğimiz başka bir soruda “üniversite eğitiminin kız çocuklarından çok erkek çocukları için daha önemlidir” şeklindeki ifadeyle cinsiyet arasında kısmen de olsa anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kadınların %69,8'i, erkeklerin ise %59'u bu önermeye katılmazken, kadınların %25,7'si, erkeklerinde %33,2'si katılmaktadır ($X^2 =6,183$ S.d=2 P= ,045). Söz konusu önermeye araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre baktığımızda ide istatistikî olarak anlamlı farklılık olmamakla birlikte yaş ilerledikçe katılımın arttığı görülmektedir. “Üniversite eğitiminin kız çocuklarından çok erkek çocukları için önemli olduğunu” belirtenlerin oranı gençlerde %25,6, orta yaş grubunda %32,2 ve yaşlılarda ise 41,5'tir. Katılmama oranı ise aynı şekilde ters orantılı olarak yaş azaldıkça artmaktadır ($X^2 =8,812$, S.d=4, P=

,066). Eğitim düzeyi ile “üniversite eğitimi, kız çocuktan daha çok, erkek çocuk için önemlidir” önermesi arasında oldukça anlamlı farklılık bulunmaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça söz konusu önermeye katılım azalırken, eğitim seviyesi düştükçe üniversite eğitiminin kız çocuklarından daha çok erkek çocuklar için önemli olduğu fikri kabul görmektedir ($X^2 = 36,769$ S.d=8 $P = ,000$).

Tablo 11: Kadın-erkek ilişkileri ve aileyle ilişkin tutumlar

	Kesinlikle Katılım		Katılım		Kararsız m		Katılmam		Kesinlikle Katılmam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
1. Bir çocuğun mutlu bir şekilde büyüebilmesi için, hem analı, hem babalı bir eve ihtiyacı vardır.	398	86,5	58	12,6	1	,2	1	,2	1	,2
2. Bir kadının, hayatını tam yaşamış olması için çocuk sahibi olması şarttır.	142	30,9	137	29,8	54	11,7	67	14,6	59	12,8
3. Evlilik modası geçmiş bir kurum değildir.	287	62,4	117	25,4	13	2,8	21	4,6	21	4,6
4. Bir erkek eşi çocuk yapamıyorsa başka biriyle evlenebilir.	41	8,9	53	11,5	46	10,0	111	24,1	208	45,2
5. Hayatta en önemli amaçlarımdan birisi, anne ve babamın benden gurur duymasındır.	187	40,7	184	40,0	47	10,2	26	5,7	15	3,3
6. Kadın ev dışında gelir getirici bir işte çalışmamalıdır.	76	16,5	68	14,8	44	9,6	118	25,7	153	33,3
7. Bir kadın eşinden dolayı çocukları olmuyorsa boşanıp başkasıyla evlenmemelidir.	230	50,0	117	25,4	38	8,3	31	6,7	43	9,3
8. Çalışan bir anne de, çocuklarıyla çalışmayan bir anne kadar sıcak ve güvenli ilişkiler kurabilir.	102	22,2	117	25,4	72	15,7	109	23,7	59	12,8
9. Ev kadını olmak da, çalışmak ve para kazanmak kadar tatmin edici bir şeydir.	185	40,2	143	31,1	71	15,4	38	8,3	22	4,8
10. Evin gelirine, hem kadın, hem erkek katkıda bulunmalıdır.	96	20,9	187	40,7	63	13,7	69	15,0	43	9,3
11. Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar.	137	29,8	113	24,6	84	18,3	69	15,0	55	12,0
12. Bir erkeğin, birden fazla karısının olması kabul edilebilir.	25	5,4	43	9,3	42	9,1	118	25,7	231	50,2
13. Kadın, her zaman kocasına itaat etmelidir.	120	26,1	138	30,0	50	10,9	91	19,8	59	12,8
14. İnsan anne ve babasını, hatalarına rağmen, kayıtsız şartsız sevip saymalıdır.	240	52,2	150	32,6	37	8,0	22	4,8	9	2,0
15. Sevgi ve saygıyı hak etmeyen bir anne ve babayı, çocuğu da sevip saymak zorunda değildir.	29	6,3	39	8,5	71	15,4	196	42,6	124	27,0

16. Anne ve babaların görevi, kendi zararlarına dahi olsa, çocukları için her türlü fedakârlığı yapmaktır.	182	39,6	170	37,0	49	10,7	50	10,9	7	1,5
17. Anne ve babaların da kendi hayatları vardır. Onlardan, çocuklarının iyiliği için kendi iyiliklerini tehlikeye atacak kadar fedakârlık beklenmemelidir.	41	8,9	113	24,6	75	16,3	133	28,9	97	21,1
18. Ülkede eğer çalışanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır.	167	36,3	120	26,1	38	8,3	73	15,9	61	13,3

Araştırmaya katılanların aileye ilişkin tutumlarına bakıldığında genel olarak katılım oranları yüksek gözükmektedir. En yüksek katılımın olduğu tutumlar çocuk, evlilik, anne ve babaya ilişkin tutumlardır. Anne-babanın çocukları için, çocuklarında anne-babaları için gerekli özeni göstermesine ilişkin tutumlara katılım yüksektir.

Ailenin kurumunun önemi ile ilgili olarak, “Evlilik modası geçmiş bir kurum değildir” maddesine araştırmaya katılanların %62,4’ü “kesinlikle katıldığını” belirtirken “Ev kadını olmak da, çalışmak ve para kazanmak kadar tatmin edici bir şeydir” maddesine katılımcıların %40,2’si kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Bu sonuçlar, Diyarbakır’da evlilik kurumunun günümüzde önemini koruduğunu göstermektedir.

Tek eşlilikle ilgili sorduğumuz ‘Bir erkeğin, birden fazla karısının olması kabul edilebilir’ şeklindeki soru maddesine katılımcıların %50,2’si “kesinlikle katılmam” şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuç, günümüzde Diyarbakır’da yaşayan ailelerin çok eşliliğe karşı olduklarını göstermektedir. Kadın-erkek ilişkileri ile ilgili olarak katılımcılara yönelttiğimiz sorulardan “Kadın, her zaman kocasına itaat etmelidir” maddesine ‘katılırim’ diyenlerin oranı %30 iken, ‘kesinlikle katılırim’ diyenlerin oranı ise %26,1’dir. Vatandaş tarafından Türkiye’de aile yapısı ile ilgili araştırmasında, araştırmaya katılanların %93,2’sinin tek evlilik, %6,7’sinin iki, %0,2’sinin ise üç evlilik yaptığı sonucu bulunmuştur (2011:254).

Kadının çalışmasına yönelik tutumların ölçülmesine yönelik sorduğumuz “Evin gelirine, hem kadın, hem erkek katkıda bulunmalıdır” maddesine katılımcıların %9,3’ünün ‘kesinlikle katılmam’, %40,7’sinin ise ‘katılırim’ şeklinde cevap verdikleri bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç, kadınların gelir getiren bir işte çalışmasına yönelik tutumların önemli oranda olumlu olduğunu göstermektedir. Kadınların çalışması ile ilgili olarak sorduğumuz, “Ülkede eğer çalışanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır” maddesine katılımcıların %36,3’ünün ‘kesinlikle katılırim’ cevabını verdikleri görülmüştür. Katılımcıların bu maddeye yönelik tutumları dikkate alındığında, kadınların çalışmasından daha çok erkeklerin çalışması gerektiği şeklindeki tutumların daha ağır bastığı görülür.

Vatandaş tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların büyük çoğunluğunun kadınların gelir getirici bir işte çalışmasına yönelik tutumlarının ‘olumlu’ ve ‘çok olumlu’ olduğu bulunmuştur. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde, kadınların %33,2’sinin, erkeklerin %30,3’nün kadınların gelir getiren bir işte çalışmasına ‘olumlu’ baktıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik olarak düşük geliri olan ailelerde kadınların çalışmasına ‘olumlu’ bakanların oranı %40,6 iken, gelir durumu yüksek olan ailelerde ise bu oran %61’e çıkmaktadır. Ailenin gelir düzeyinin yüksek olması, kadınların çalışmasına yönelik tutumu pozitif yönde etkilemektedir (2011: 97-98).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü’nün Türkiye’de Aile Değerleri Araştırmasına (2010) göre, “kadının asıl görevi çocuk bakımı ve ev işleridir” ifadesine katılımcıların %50,8’i katıldığını,

%31,3'ü katılmadığını, %18'i ise katılmadığını belirtmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça bu ifadeye hiç katılmadığını belirtenlerin oranında artış görüldüğü bulunmuştur. "Kadının asıl görevi çocuk bakımı ve ev işleridir" ifadesine hiç katılmadığını belirtenlerin en çok Batı Karadeniz Bölgesinde yaşayanların, daha sonra ise Batı Marmara Bölgesindekilerin takip ettiği görülmüştür (2010: 98). Batı Karadeniz Bölgesinde bu ifadeye katılmadığını belirtenlerin yüksek oranda olması, kadınların ev işlerinin dışında hemen hemen her alanda çalışmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Batı Marmara Bölgesinde ise, daha çok hayat pahalılığının bir sonucu olarak kadınların çalışmak zorunda kalması etkili bir sebeptir. Ayrıca bu bölgede sanayileşmenin gelişmiş olması, kadınların fabrika vb. yerlerde diğer bölgelere nazaran daha çok çalışma imkanı bulması bu ifadeye katılımın yüksek çıkmasında etkili olmuştur.

Akşit ve diğerleri (2012) tarafından yapılan araştırmada toplumda kadının yeri ile ilgili olarak belirtilen 'kadınlar ev dışında çalışmamalıdır' ifadesine, katılımcıların %44,7'sinin katılmadığı, %30,4'ünün katıldığını, %21,7'sinin ise kararsız olduğunu belirtmiştir (2012: 512).

Tablo 12: Cinsiyete göre kadın-erkek ilişkileri ve aileye ilişkin tutumlar

		Katılmam		Kararsızım		Katılımım		P
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Bir çocuğun mutlu bir şekilde büyüebilmesi için hem analı hem babalı bir eve ihtiyacı vardır.	Sayı	2	0	1	0	254	202	,305
	%	,8%	,0%	,4%	,0%	98,8%	100,0%	
Bir kadının, hayatını tam yaşamış olması için çocuk sahibi olması şarttır.	Sayı	58	68	32	22	167	112	,030
	%	22,6%	33,7%	12,5%	10,9%	65,0%	55,4%	
Evlilik modası geçmiş bir kurum değildir.	Sayı	25	17	9	4	223	181	,538
	%	9,7%	8,4%	3,5%	2,0%	86,8%	89,6%	
Bir erkek eşi çocuk yapamıyorsa başka biriyle evlenebilir.	Sayı	162	157	35	11	60	34	,001
	%	63,0%	77,7%	13,6%	5,4%	23,3%	16,8%	
Hayatta en önemli amaçlarımdan birisi, anne ve babamın benden gurur duymasındır.	Sayı	18	23	28	19	211	160	,247
	%	7,0%	11,4%	10,9%	9,4%	82,1%	79,2%	
Kadın ev dışında gelir getirici bir işte çalışmamalıdır.	Sayı	128	143	29	15	100	44	,000
	%	49,8%	70,8%	11,3%	7,4%	38,9%	21,8%	
Bir kadın eşinden dolayı çocukları olmuyorsa boşanıp başkasıyla evlenmemelidir.	Sayı	47	27	24	14	186	161	,193
	%	18,3%	13,4%	9,3%	6,9%	72,4%	79,7%	
Çalışan bir anne de, çocuklarıyla çalışmayan bir anne kadar sıcak ve güvenli ilişkiler kurabilir.	Sayı	115	53	45	27	97	122	,000
	%	44,7%	26,2%	17,5%	13,4%	37,7%	60,4%	
Ev kadını olmak da, çalışmak ve para kazanmak kadar tatmin edici bir şeydir.	Sayı	38	22	44	27	175	153	,195
	%	14,8%	10,9%	17,1%	13,4%	68,1%	75,7%	
Evin gelirine, hem kadın, hem erkek katkıda bulunmalıdır.	Sayı	78	34	40	23	138	145	,000
	%	30,5%	16,8%	15,6%	11,4%	53,9%	71,8%	
Genelde erkekler kadınlardan daha iyi	Sayı	54	70	32	52	170	80	,000

siyasi lider oluyorlar.	%	21,1%	34,7%	12,5%	25,7%	66,4%	39,6%	
Bir erkeğin, birden fazla karısının olması kabul edilebilir	Sayı	177	172	34	8	46	22	,000
	%	68,9%	85,1%	13,2%	4,0%	17,9%	10,9%	
Kadın, her zaman kocasına itaat etmelidir.	Sayı	63	87	28	22	165	93	,000
	%	24,6%	43,1%	10,9%	10,9%	64,5%	46,0%	
İnsan anne ve babasını, hatalarına rağmen, kayıtsız şartsız sevip saymalıdır.	Sayı	17	14	20	17	219	171	,963
	%	6,6%	6,9%	7,8%	8,4%	85,5%	84,7%	
Sevgi ve saygıyı hak etmeyen bir anne ve babayı, çocuğu da sevip saymak zorunda değildir.	Sayı	173	147	43	28	41	27	,450
	%	67,3%	72,8%	16,7%	13,9%	16,0%	13,4%	
Anne ve babaların görevi, kendi zararlarına dahi olsa, çocukları için her türlü fedakârlığı yapmaktır.	Sayı	25	32	27	22	204	148	,138
	%	9,8%	15,8%	10,5%	10,9%	79,7%	73,3%	
Anne ve babaların da kendi hayatları vardır. Onlardan, çocuklarının iyiliği için kendi iyiliklerini tehlikeye atacak kadar fedakârlık beklenmemelidir.	Sayı	131	99	44	31	82	72	,679
	%	51,0%	49,0%	17,1%	15,3%	31,9%	35,6%	
Ülkede eğer çalışanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır.	Sayı	57	77	23	15	177	110	,001
	%	22,2%	38,1%	8,9%	7,4%	68,9%	54,5%	

Cinsiyete göre kadın erkek ilişkileri ve aileye ilişkin tutumları gösteren Tabloya baktığımızda anlamlı farklılığın görüldüğü önermeler şunlardır:

1.“Bir kadının, hayatını tam yaşamış olması için çocuk sahibi olması şarttır.” ($p=,030$). Erkeklerin bu önermeye katılım oranları %65 kadınların ise %55,4’tür. Katılmama oranları ise kadınlarda %33,7, erkeklerde %22,6’dır. Her iki grup da ailenin tam olarak teşekkül etmesi için çocuk olması gerektiğini ifade ederken, erkeklerin çocuk noktasında %10 daha istekli oldukları görülmektedir. Bu kısmî farklılıkta, erkeklerin kadınlara nazaran neslin devamı hususunda geleneksel rol ve beklentilerin daha fazla tesiri altında kaldıkları söylenebilir.

2.“Bir erkek eşi çocuk yapamıyorsa başka biriyle evlenebilir.” önermesini araştırmaya katılan kadınların %77,7’si, erkeklerin %63’ü onaylamazken, erkeklerin %23,3’ü kadınların %16,8’i onaylamaktadır ($p=,001$).

3.“Kadın ev dışında gelir getirici bir işte çalışmamalıdır.” önermesine Diyarbakırlı kadınların %70,8’i, erkeklerin ise %49,8 katılmamakta dolayısıyla kadınların çalışma hayatının içinde olmalarına onay verdikleri anlamına gelmektedir. Bu fikirde olmayanların oranı ise erkeklerde %38,9, kadınlarda %21,8’dir ($p=,000$).

4.“Çalışan bir anne de, çocuklarıyla çalışmayan bir anne kadar sıcak ve güvenli ilişkiler kurabilir.” ifadesine araştırmaya katılanlar kadınların %60,4’ü, erkeklerin ise %37,7’si katılırken, katılmayanların oranı kadınlarda %44,7, erkeklerde ise %26,2 olduğu görülmektedir ($p=,000$).

5.“Evin gelirine, hem kadın, hem erkek katkıda bulunmalıdır.” ifadesine kadınların %71,8, erkeklerin %53,9’u katılırken, kadınların %16,8’i, erkeklerin ise %30,5’i katılmamaktadır ($p=,000$). Son 3 önerme beraber değerlendirildiğinde her iki cinsiyet grubunun da kadının çalışmasına, evin ekonomisine katkı vermesine olumlu baktıkları söylenebilirken, erkeklerin çocuklar söz konusu olduğunda daha

tereddütlü olduklarını söylemek mümkündür.

6.“Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar.” ifadesine Diyarbakırlı erkeklerin %66,4’ü, kadınların ise % 39,6’unun onayladıkları görülmektedir (**p=,000**).

7.“Bir erkeğin, birden fazla karısının olması kabul edilebilir” önermesine araştırmaya dâhil olan erkeklerin %68,9’u, kadınların ise %85,1’i katılmazken, yine erkeklerinin %17,9’u, kadınların ise %10,9’u katılmaktadırlar (**p=,000**).

8.“Kadın, her zaman kocasına itaat etmelidir.” önermesine erkeklerin %64,5’i, kadınların %46’sı katılırken, erkeklerin %24,6’sı, kadınların ise 43,1’i katılmamaktadır. Burada dikkati çeken husus beklenenin aksine bu önermeye katılan kadınların, katılmayanlardan fazla olmasıdır (**p=,000**).

9.“Ülkede eğer çalışanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır.” ifadesine katılan erkeklerin oranı %68,9, kadınların oranı ise %54,5 iken, katılmayanların oranı erkeklerde %22,2, kadınlarda ise %38,1 olarak gerçekleşmiştir (**p=,001**).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir toplumun yapısal özellikleri, mevcut yapısal özelliklerin etki ve etkileşim boyutu ve tarihsel sürecin bilinmesi ve analiz edilmesi ile anlaşılabilir. Bir toplumun sosyo-kültürel yapısının doğru anlaşılabilmesi için, mevcut toplumsal yapının oluşmasına kadar geçen sürede yaşanan hadiseler, nüfus değişimleri, ekonomik göstergeler, sosyal ve kültürel değişim ve dönüşümlerin ve bunların etki ve sonuçlarının iyi analiz edilmesi gereklidir.

Batı medeniyeti, bireysel ve toplumsal hayat tarzlarını birçok açıdan etkilemiştir. Aile ve toplumsal hayatla ilgili birçok krizin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Yalnızca maddi ve teknolojik gelişmeleri önemseyen çağdaş medeniyet anlayışı, insanların daha çok bireyselleştirip yalnızlaştırdığı gibi, hayatı daha da anlamsızlaştırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde bir taraftan ekonomik gelişme, sanayileşme, şehirlere göç, kötü şehirleşme, hızlı nüfus artışı, ekonomik bunalım, geçim sıkıntısı, dengesiz gelir dağılımı ve işsizlik gibi çok yönlü sorunlar yaşanırken; diğer taraftan gelişmiş ülkelere ortaya çıkan tüm olumsuzluklar, gelişmekte olan toplumları etkilemiştir.

Araştırmamızda gelir seviyesi yükseldikçe kız çocuklarının eğitim görmesi gerektiğini belirtenlerin oranında bir artış görülmektedir. Tüm gelir gruplarında kızların üniversite eğitimi alması gerektiğini düşünenlerin oranının %70’in üzerinde olduğu bulunmuştur.

Yaptığımız araştırmanın aileye ilişkin bulguları incelendiğinde, katılımcıların %36,3’ünün görücü usulüyle evlendiği, %18’inin ise tanışarak evlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki evlilik türünün dışında Diyarbakır’da berdel ve levirat /sorarat gibi geleneksel evlilik türlerine rastlanıldığı, akraba evliliği (%25,2) ve küçük yaşta evliliklerin (18 yaş ve altında evlenenlerin oranı ise %17,2) yaygın olduğu görülmektedir. Bekâr olanlar dışarıda tutulduğunda bu oran % 30 gibi hayli yüksek bir yüzdeye ulaştığı, bir başka ifade ile hemen hemen her 3 evlilikten 1’inin 18 yaş ve daha altında yaşlarda yapıldığı görülmektedir. 18 yaş ve altında evlenenlerin oranı; Okur-yazar olmayanların hemen hemen her 3 kişisinden 2’si, okuryazarların 3 kişisinden 1’inin, ilköğretim mezunlarının ise 4 kişisinden 1’inin 18 yaş ve altında evlilik yaptığı tespit edilmiştir. Eğitim düzeyinin artmasıyla beraber bu oranın % 3’ler seviyesine düştüğü bulunmuştur.

Ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli sorunun ne olduğu ile ilgili sordüğümüz soruya, katılımcıların %52,8’i ekonomi, %17,4 aile içi iletişim eksikliği, %11,3’ü ise gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşması olduğunu belirtmiştir. Cinsiyet değişkenine göre konu ele alındığında kadınlar ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli sorunun sırasıyla ekonomi (%50), aile içi iletişim eksikliği (%22,7) olduğunu belirtirken, erkekler en önemli sorun olarak ekonomi (%56,3) daha sonra ise gençlerin ahlaki değerlerden uzaklaşması (%14,1) olduğunu ifade etmişlerdir.

Yaş ve eğitim düzeyi ile günümüzde ailelerin yaşadığı en önemli sorun arasındaki ilişkiye baktığımızda, tüm yaş ve eğitim seviyelerindeki kişilerin aralarında oran farkı olsa da ekonomik sorunları en temel problem olarak gördükleri bulunmuştur. Ekonomik sorunları oran olarak en çok tercih eden grup okuryazar olanların olduğu (%65,2), en düşük oranla tercih eden grubun ise %37,5 ile üniversite mezunları olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça ailelerin yaşadığı en önemli sorunun “aile içi iletişim” olduğunu söyleyenlerin sayısı artmakta, bununla ters orantılı olarak da eğitim seviyesi azaldıkça “aile içi şiddet”i en önemli sorun olarak seçenlerin oranında artış görülmektedir ($X^2 = 75,579$ S.d=20 $p=,000$).

Gelir ile ailelerin günümüzde yaşadığı en önemli sorun arasındaki ilişkiye bakıldığında her üç gelir düzeyine göre de ailelerin günümüzde yaşadığı en büyük problem “ekonomik sorunlar” ve “aile içi iletişim eksikliği” olarak görülmektedir. Gelir yükseldikçe aileler için en önemli problem olarak görülen ekonomik sorunların oranı düşmekte ve bununla ters orantılı olarak aile içi iletişim eksikliği seçeneğinin oranları artmaktadır ($X^2 = 25,438$ S.d=10 $p=,005$).

Aile ile ilgili değerlerle ilişkin olarak, cinsiyet ile ailede bir sorun olduğunda yardım alınan kişi/ler arasında istatistikî olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Kadınlar, bir sorun olduğunda sırasıyla eşiyile (%30,3), aile bireyleriyle (%29,3), aile büyükleriyle (%15,2) çözeceğini belirtirken, erkeklerin %30'u sorunlarını aile bireyleriyle, %22,1'i kendi kendine, %21,7'si aile büyükleriyle, %18,2'si ise eşiyile birlikte çözeceğini belirtmektedir. Buradaki farkın daha çok sıralamada ve oranlarda olduğu görülmektedir ($X^2 = 16,072$ S.d=5 $p=,007$).

Kadın-erkek ilişkileri ve aileye ilişkin tutumlarla ilgili elde edilen sonuçlara baktığımızda, ‘Evlilik modası geçmiş bir kurum değildir’ şeklindeki tutum maddesine katılımcıların %62,4’ü ‘kesinlikle katıldığını’, ‘Ev kadını olmak da, çalışmak ve para kazanmak kadar tatmin edici bir şeydir’ maddesine %40,2’si kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Tek eşlilikle ilgili olarak ‘Bir erkeğin, birden fazla karısının olması kabul edilebilir’ şeklindeki soru maddesine katılımcıların %50,2’si “kesinlikle katılmam” şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuç, günümüzde Diyarbakır’da yaşayan ailelerin çok eşliliğe karşı olduklarını göstermektedir. Kadın-erkek ilişkileri ile ilgili olarak “Kadın, her zaman kocasına itaat etmelidir” maddesine, ‘kesinlikle katırım’ ve ‘katırım’ diyenlerin oranı %56,1’dir. Kadının çalışmasına yönelik tutumların ölçülmesine yönelik sorduğumuz “Evin gelirine, hem kadın, hem erkek katkıda bulunmalıdır” maddesine katılımcıların %9,3’ünün ‘kesinlikle katılmam’, %40,7’sinin ise ‘katırım’ şeklinde cevap verdikleri bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç, kadınların gelir getiren bir işte çalışmasına yönelik tutumların önemli oranda olumlu olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet değişkenine göre kadın erkek ilişkileri ve aileye ilişkin tutumları arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Bu farklılığın görüldüğü ifadeler: “Bir kadının, hayatını tam yaşamış olması için çocuk sahibi olması şarttır” önermesine erkeklerin katılım oranı %65 iken, kadınların katılım oranı ise %55,4’tür ($p=,030$). “Bir erkek eşi çocuk yapamıyorsa başka biriyle evlenebilir” önermesini kadınların %77,7’si, erkeklerin %63’ü onaylamazken, erkeklerin %23,3’ü, kadınların %16,8’i onaylamaktadır ($p=,001$). “Kadın ev dışında gelir getirici bir işte çalışmamalıdır” önermesine Diyarbakırlı kadınların %70,8’inin, erkeklerin %49,8’inin katılmadığı, dolayısıyla kadınların çalışma hayatının içinde olmalarına onay verdikleri anlamına gelmektedir. Hemen hemen her 5 erkekten 2’si ve her 5 kadından 1’i kadınların çalışmaması gerektiğini düşünmektedir. “Çalışan bir anne de, çocuklarıyla çalışmayan bir anne kadar sıcak ve güvenli ilişkiler kurabilir” ifadesine araştırmaya katılanlar kadınların %60,4’ü, erkeklerin ise %37,7’si katılırken, katılmayanların oranı kadınlarda %44,7, erkeklerde ise %26,2 olduğu görülmektedir ($p=,000$).

Kadınların namus cinayetleri, kadın özgürlüğü, çok eşlilik ve kocaya itaat gibi konulardaki yaklaşımları erkeklere göre modern değerlere daha yakın iken erkeklerde ise geleneksel değerlere vurgu hakimdir. Bununla birlikte kadınların azımsanamayacak bir bölümü erkeklerle benzer düşünmektedir. Kocaya itaat ve onun sözünden çıkmama sorusuna kadınların yaklaşık yarısı, çok eşliliği kabullenmeye ise on

kadıncan biri onay vermekte, kadın her konuda özgür olması gerektiği düşünçesine her üç kadıncan biri olumsuz bakmaktadır.

Elde edilen bulgular genel olarak değerdendirildiğinde Diyarbakır bölge illeri içerisinde hızlı nüfus hareketliliğinin de etkisi ile dini, kültürel, sosyal ve ekonomik açılardan birçok değışim beraberinde getirmiştir. Diyarbakır toplumsal yapısının göç, terör, işsizlik, modernleşme ve hızlı nüfus artışı kentte değışimin belli başlı parametreleri olmuştur. Kentin toplumsal yapısındaki değışim ve dönüşümlerin doğal bir sonucu olarak özellikle aile kurumuna ilişkin tutumların değışmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Türkiye’de Aile Araştırması”, Ankara 2011.

Altunışık, Remzi., Coşkun, Recai., Bayraktarođlu, Serkan ve Yıldırım, Engin (2007), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya

Bağlı, Mazhar, Özensel, Ertan (2005), *Çokkültürlü Vatandaşlık Kanadalı Türklerin Aidiyet Çabaları ve Deđer Yapıları*, Çizgi Kitabevi, Konya

Bağlı, Mazhar, BİNİCi, Abdulkadir (2005), *Kentleşme Tarihi ve Diyarbakır’ın Kentsel Gelişimi*, Bilim Adamı Yayınları, Ankara

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüđünün Türkiye’de Aile Değerleri Araştırmasına (2010)

BİLGESAM (2009), *Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi (Teknik Rapor)*, Ankara

Bilgin, Veđdi (2009), *Bizi Kuşatan Toplum Sosyolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Çayır, Celal & Arpacı, Mücahit (2011/1), “Üniversite Öğrencilerinin Dini Başaçekma Tutumları Üzerine Bir Araştırma (Dicle Üniversitesi Örneği)”, DÜİFD, Cilt: XIII, Sayı: 1, s. 205-246.

Çayır, Celal (2012), *Sosyal Psikolojik Açıldan Dini Sosyalleşme Üzerine Bir Araştırma*, Cilt: 14, Sayı:2, ss.87-132.

Duman, M. Zeki, “Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı: 4, Yıl: 2012.

Erkan, Rüstem (2005), *Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Sosyal Yapısı ve Değerleşme Eğilimleri*, Kalan Yayınları, Ankara

Gökçe, Birsen (2007), *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara

Güngör, Erol (1995), *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yay., İstanbul.

Güngör, Erol(1998), *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken yayınları, İstanbul

Karasar, Niyazi(2007), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, İstanbul

KONDA (2006), *Biz Kimiz, Toplumsal Yapı Araştırması*, Konda Araştırma ve Danışmanlık, İstanbul

KONDA (2008), *Kürtler ve Kürt Sorunu*, Konda Araştırma ve Danışmanlık, İstanbul

Kurtkan, Amiran (1982), *Genel Sosyoloji*, İstanbul Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Kurtkan, Amiran (1994), *Sosyal İlimler Metodolojisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul

Şatıroğlu, Ayşen (2010), *Küçük Gruplar Sosyolojisi*, İstanbul Ün. AUZEF Yayını, İstanbul

Şentürk, R. & Cengiz K.& Küçükural, Ö & Akşit, Bahattin (2012), *Türkiye’de Dindarlık, İletişim Yayınları*.